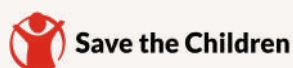
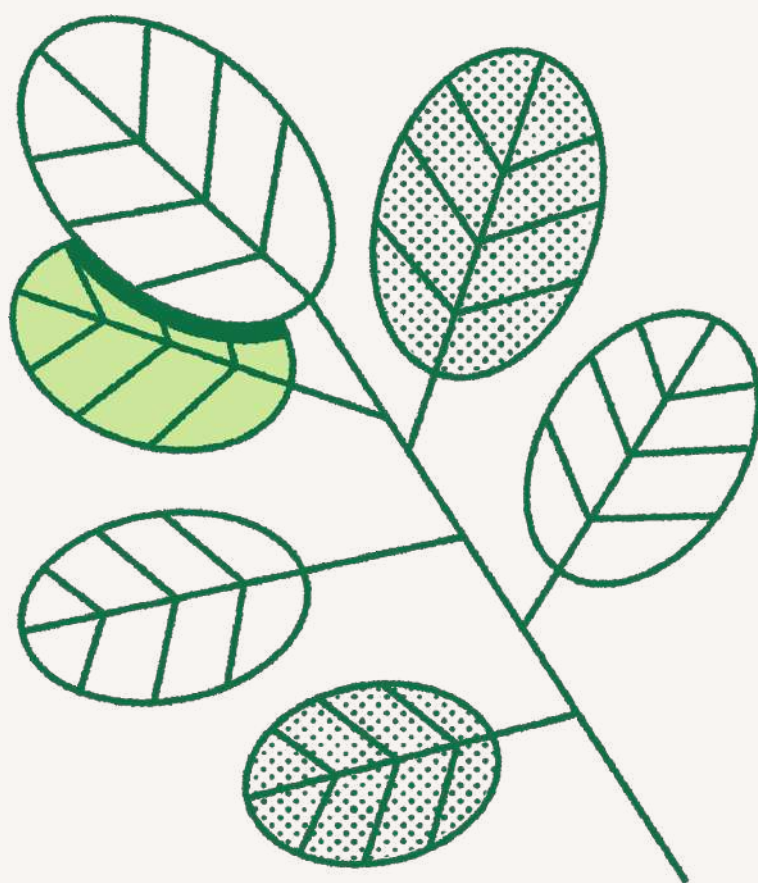

ИЗВЕШТАЈ О СПРОВЕДЕНОЈ АНКЕТИ

Ставови о питању животне средине

ИЗВЕШТАЈ О СПРОВЕДеноЈ АНКЕТИ

Ставови о питању животне средине

Издавач:

Домовик
Сутјеска бб, Северна Митровица
е-mail: office@domovik.org
www.domovik.org

Аутор:

Никола Грујић, мастер еколог

Датум:

новембар 2023.

Ова публикација настала је уз финансијску подршку Владе Шведске и Save the Children. Одговорност за садржај сноси аутор. Шведска влада и/или Save the Children не деле нужно ставове и изнета мишљења.

Садржај

ДЕФИНИСАЊЕ ИСТРАЖИВАЧКЕ ТЕМЕ ИЗ ОБЛАСТИ ЕКОЛОГИЈЕ	6
МЕТОДОЛОГИЈА СПРОВОЂЕЊА ИСТРАЖИВАЊА	6
РЕЗУЛТАТИ АНКЕТЕ	11
ДИСКУСИЈА РЕЗУЛТАТА АНКЕТЕ	23
ЗАКЉУЧЦИ	25
ПРЕПОРУКЕ	27

1 ДЕФИНИСАЊЕ ИСТРАЖИВАЧКЕ ТЕМЕ ИЗ ОБЛАСТИ ЕКОЛОГИЈЕ

Дана 15. августа 2023. године одржан је састанак са омладинском групом „УМ“ и представницама „Домовика“ путем Zoom апликације. Иницијални предлог је био да тема истраживања које ће бити спроведено буде став становништва о стању животне средине.

2 МЕТОДОЛОГИЈА СПРОВОЂЕЊА ИСТРАЖИВАЊА

Испитивање ставова грађана о стању животне средине спроведено је од 1. октобра до 1. новембра 2023. године, преко онлајн платформе Google Forms, где је покренута анкета под називом „Ставови о питању животне средине“. У анкети је учествовало укупно 350 испитаника из општина Северна Митровица, Звечан, Лепосавић, Зубин Поток и Грачаница. Анкета се састојала из пет одељака/ тематских целина представљених у наставку:

Одељак I

Демографске одлике

У првом одељку анкете, испитаници су били обавезни да обележе неколико демографских атрибута који су кључни за даље популационе студије. Демографски подаци су битни за разумевање карактеристика испитаника и контекстуализације резултата истраживања. Даља анализа ове анкете према издвојеним групама може послужити као основа за планирање и спровођење специфичних кампања.

Општина становања

Испитаници су имали избора да одаберу општину становања, а бирали су између Северне Митровице, Звечана, Лепосавића, Зубиног Потока и Грачанице. Ова информација има значајне импликације за анализу резултата истраживања, првенствено у контексту географске разноврсности, помажући у идентификацији регионалних разлика и потенцијалних корелација са другим демографским варијаблама.

Пол

Питање о полу испитаника је важна демографска променљива која игра битну улогу у разумевању друштвених и културних аспеката. Омогућава анализу разлика и сличности у ставовима, интересовањима и потребама између мушкараца и жена у заједници.

Узраст

Узраст је једна од најбитнијих демографских карактеристика и од кључне је важности за циљеве спроведеног истраживања. Познавање узраста помаже у анализи потреба и ставова различитих узрастних група. Ово питање додатно пружа могућност истраживања трансформација и смера развоја испитаника у будућности.

Степен образовања

Испитаници су одабирали највиши степен образовања који су постигли, од основног образовања до доктората. Ово питање омогућава важан увид у структуру образовања у истраживаном узорку и може послужити као основа за даља истраживања везана за образовне потребе и едукативне кампање.

Припадност понуђеним категоријама

На овом питању се од испитаника тражило да означе, односно одаберу припадност једној од понуђених категорија. Њиме се постиже даљи увид у друштвену структуру узорка.

Одељак II

Пушење и здравље

У другом одељку анкете, испитаници су се изјашњавали о конзумирању цигарета и њиховом мишљењу о утицају дуванског дима на здравље. Одељак је имао следећа три питања:

Колико дуго пушите?

Овим питањем стиче се увид у трајању навике пушења међу учесницима анкете, а истраживање дужине навике пушења може послужити за категоризацију узорка на пушаче дугог стажа, пушаче кратког стажа и непушаче.

Колико дневно пушите?

Испитаници су били питани да наведу колико цигарета (паклица као мера) потроше. Ово питање као посебна варијабла може омогућити разумевање односа испитаника према здрављу.

Сматрате ли да пушење утиче негативно на Ваше здравље?

Став испитаника о пушењу и његовим здравственим последицама представља важан аспект за анализу ризика и предузимање превентивних мера. Као посебна варијабла, ово питање омогућава даље разумевање убеђења и перцепција испитаника о важности здравог начина живота.

Одељак III

Оцена стања животне средине

Трећи одељак је заправо једно питање: „Како бисте оценили стање животне средине?“. Овај сегмент анкете има за циљ да истражи перцепцију испитаника у вези са различитим аспектима животне средине. Од испитаника се тражило да на скали од 1 (изузетно лош) до 5 (одличан) оцени квалитет ваздуха, квалитет река и потока, квалитет земљишта, здравље људи, богатство биодиверзитета и целокупну животну средину.

Одељак IV

Еколошки ризици и проблеми животне средине

У овом одељку акценат је стављен на проблеме животне средине. Питања у одељку имају за циљ да пруже увид у перцепцију најзначајнијих еколошких ризика. Од испитаника се тражило да одаберу одговоре на питања који је најзначајнији проблем животне средине у њиховим општинама, као и којим проблемом би се прво позабавили. Бирали су и одговоре на питања шта највише угрожава квалитет ваздуха, квалитет земљишта, квалитет река, здравље људи, биодиверзитет и животну средину генерално. Како би прешли на следећи одељак, испитаници су морали да поделе коментар о стању животне средине у својој општини.

Одељак V

Лични ставови о питању животне средине

У последњем одељку се од испитаника тражило да се изјасне колико се слажу са понуђеним тврдњама. Процена одговора, односно оцењивање тврдњи, омогућавају увиде у ставове и смерове испитаника у односу на животну средину, како са аспекта свакодневног живота, тако и са становишта индивидуалне и заједничке одговорности. Тврдње су оцењивали скалом од 1 (Уопште се не слажем) до 5 (У потпуности се слажем).

„Стање животне средине значајно утиче на здравље људи.“

Односом према овој тврдњи добија се увид у уверења испитаника о важности животне средине и здравља, али и њихове везе.

„Људи у Вашој средини имају развијену свест о значају животне средине.“

Оценом ове тврдње добија се увид у перцепцију испитаника о средини у којој живе, али и индиректно о томе колико је свест о животној средини распрострањена и развијена у одређеној средини, те колико се она цени.

„Важно је да сваки појединац води рачуна о животној средини.“

Ова тврдња даје увид у осећај индивидуалне одговорности за очување животне средине. Преко ове тврдње се добија увид у став испитаника о њиховој улози и одговорношћу у савременом окружењу обележеном изазовима у вези са проблемима животне средине. Индиректно, овом тврдњом се стиче и увид у ангажованост испитаника по питању унапређења стања животне средине.

„Оптимистични сте по питању стања Ваше животне средине у будућности.“

Ова тврдња се фокусира на оптимизам испитаника у вези са будућим стањем животне средине. Оцена ове тврдње омогућава увид у ниво наде и веровања испитаника у способност заједнице да унапреди тренутно стање животне средине у наредним деценијама. Оцена оптимизма или песимизма у вези са еколошким стањем животне средине може бити од значаја за планирање будућих акција и политика који се односе на одрживост и очување животне средине.

На крају одељка су испитаници питани за додатни коментар или предлог, а одговарање на ово питање није било обавезно.

3 РЕЗУЛТАТИ АНКЕТЕ

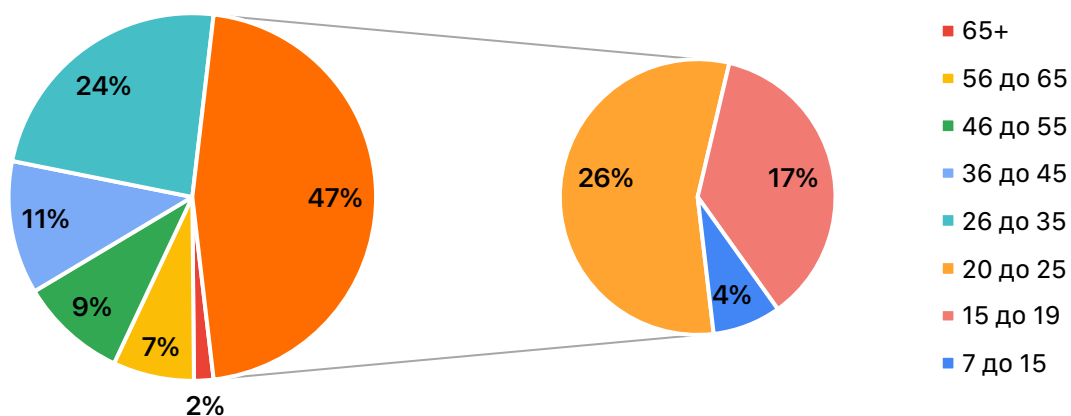
Демографске карактеристике испитаника

Од укупног броја испитаника очекивано је највећи број био из Северне Митровице, 47,4%. Укупно 27,4% испитаника као општину становања означило је Звечан, 9,7% Лепосавић, а 8,9% општину Зубин Поток. Најмањи број испитаника, њих 6,6% означило је Грачаницу као своју општину становања.

Што се тиче полне структуре испитаника, оба пола су готово подједнако заступљена. Нешто више од половине испитаника, 52,3% било је женског пола, а мушког 47,7%.

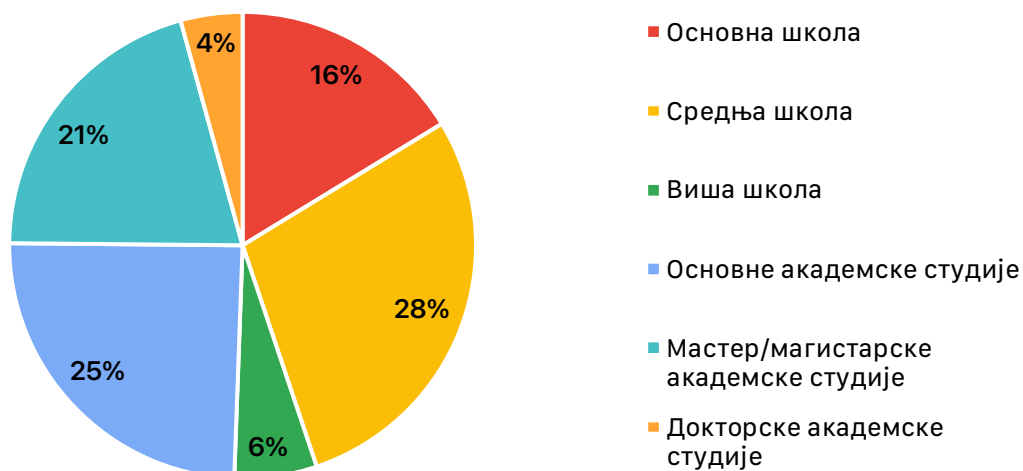
На графику у наставку је приказана узрастна структура испитаника. Готово половина испитаника, 47% су млађи од 25 година старости, а међу њима су најбројнији они између 20 и 25 година старости, а свега је 13 испитаника било узраста од 7 до 15 година.

Узрастна структура испитаника

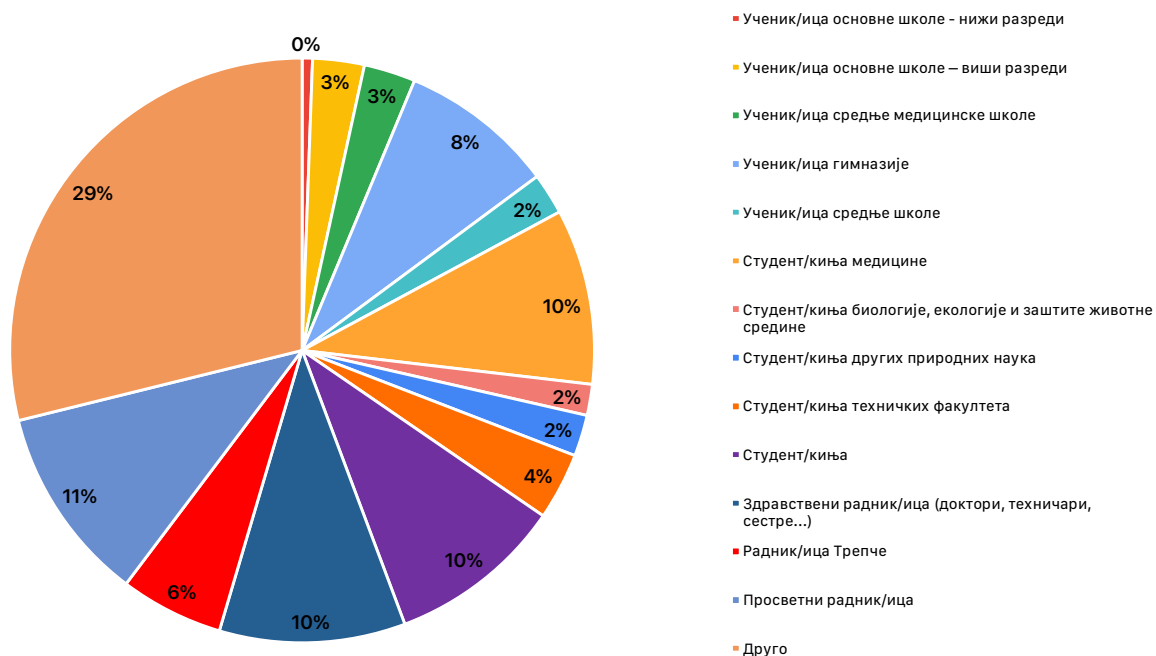
Када је у питању стечено образовање, више од половине испитаника има завршен факултет. Унаставку је приказана структура испитаника на основу стеченог нивоа образовања.

Стечени ниво образовања

Од укупног броја испитаника 17,3% су били ученици (3,5% основци и 13,8% средњошколци). Студената је било укупно 27,1% (највише студената медицине – 9,7% у укупном узорку). Значајан удео представљају просветни радници (10,9%) и медицински радници (10,3%), а не треба занемарити ни раднике РМХК Трепча којих је у укупном узорку било 5,7%. Највише пута одабрана категорија је „Друго“ (28,9%). У наставку је представљена структура испитаника према предложеним категоријама.

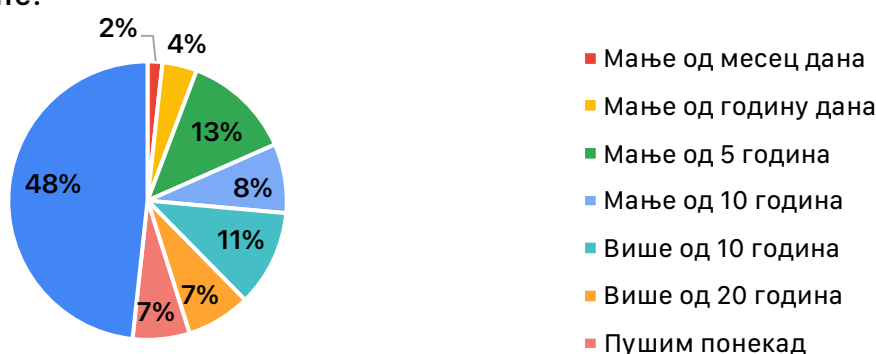
Структура испитаника према предложеним категоријама

Пушење и здравље

Нешто више од половине испитаника, њих 52% конзумирају цигарете. У односу на полове, међу мушкарцима је далеко већи број конзумента у односу на жене. Међу испитаницима узраста од 15 до 19 година чак 47,5% су пушачи, а од тринаесторо испитаника узраста од 7 до 15 година, двоје, обе девојчице. Половична ситуација је слична и међу испитаницима узраста од 20 до 25 година, где је 48,9% пушача. Код испитаника узраста од 26 до 35 година је 51,8% пушача, код узраста између 36 и 45 година 46,3%, између 46 и 55 година 57,6%, а између 56 и 65 година чак 76%. Од шест испитаника старијих од 65 година, четворица су пушачи.

Колико дуго пушите?

Од испитаника који су се изјаснили да пуше, половина троши једну паклицу дневно, а само је један испитаник означио „више од 2 паклице“.

Колико дневно пушите?

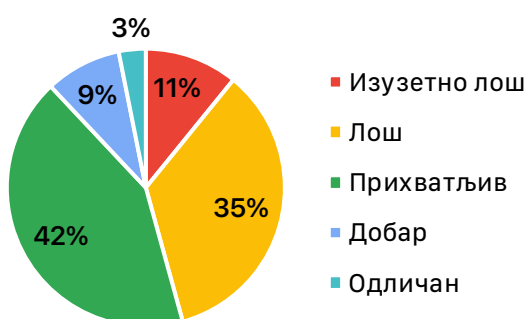

На питање „Сматрате ли да пушење негативно утиче на здравље?“ значајна већина од 96% је одговорила са „Наравно“, док је 14 испитаника одговорило са „Не слажем се“.

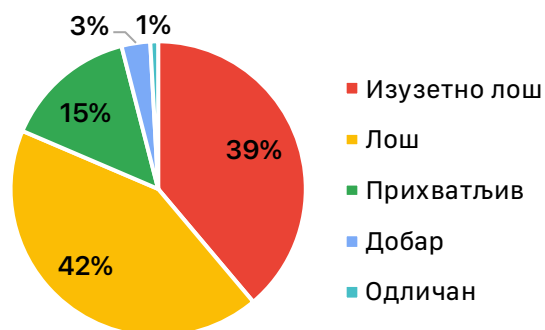
Оцена стања животне средине

У овом одељку су испитаници дали оцене различитим аспектима своје животне средине али и животне средине уопштено, те је главно питање било „Како бисте оценили стање Ваше животне средине?“. У наставку су представљени резултати.

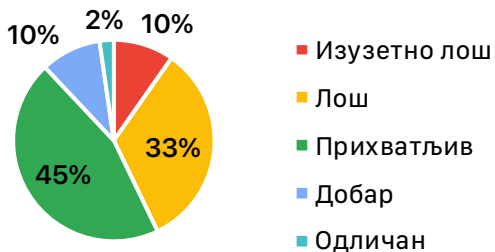
Квалитет ваздуха

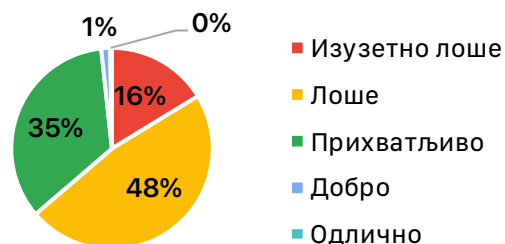
Квалитет река и потока

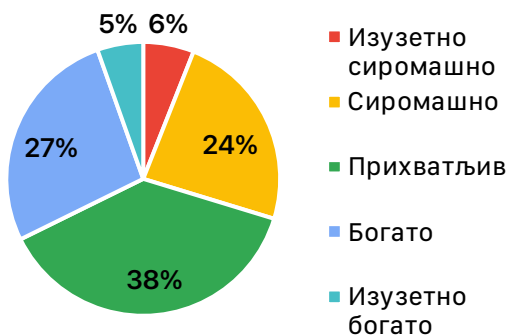
Квалитет земљишта

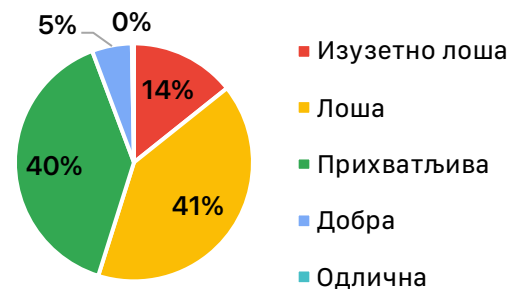
Здравље људи

Богатство биодиверзитета

Целокупна жив. средина

Еколошки ризици и проблеми животне средине

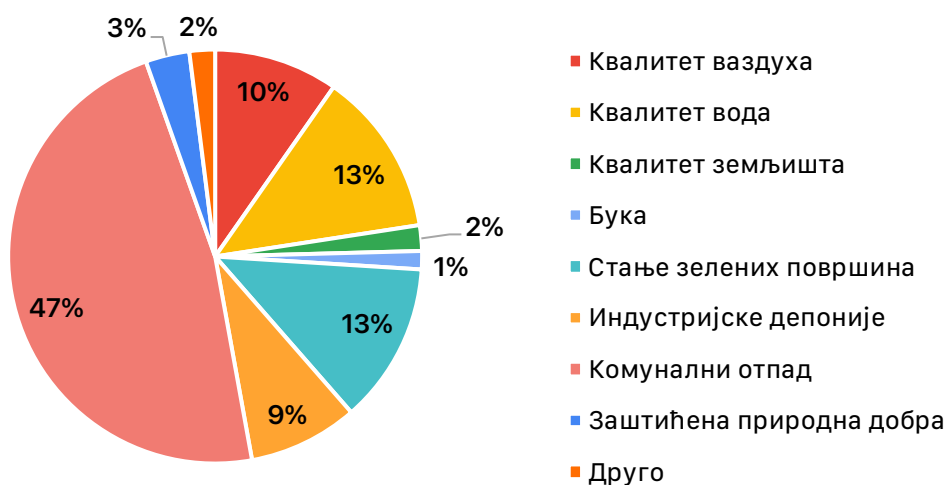
На прво питање, „Који је најзначајнији проблем животне средине у Вашој општини?“, највећи број испитаника, њих 36% је одговорио „комунални отпад (дивље депоније)“. На другом месту је одговор „квалитет воде“ са 24,3%, а прати га „квалитет ваздуха“ са 11,7%.

Који је најзначајнији проблем животне средине у Вашој општини?

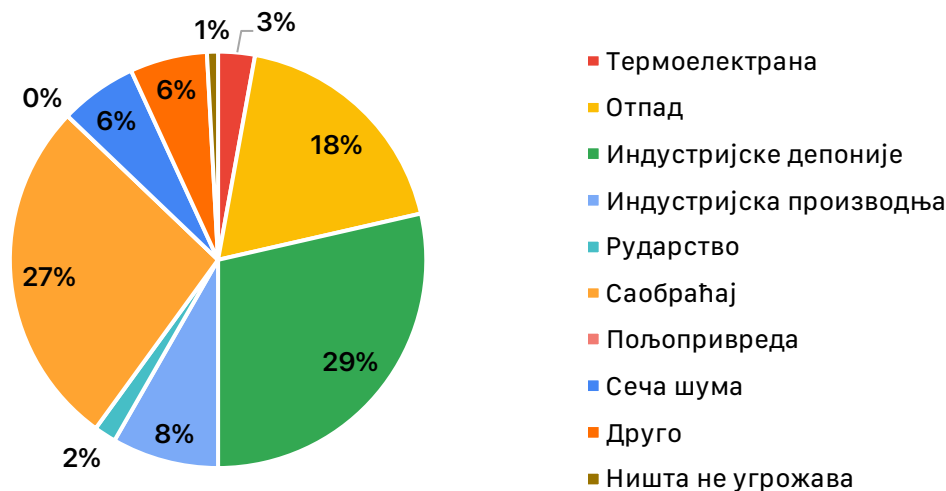
На питање „Којим проблемом бисте се прво позабавили?“ готово половина испитаника, њих 47,4% је одговорило „комунални отпад (дивље депоније)“.

Којим проблемом бисте се прво позабавили?

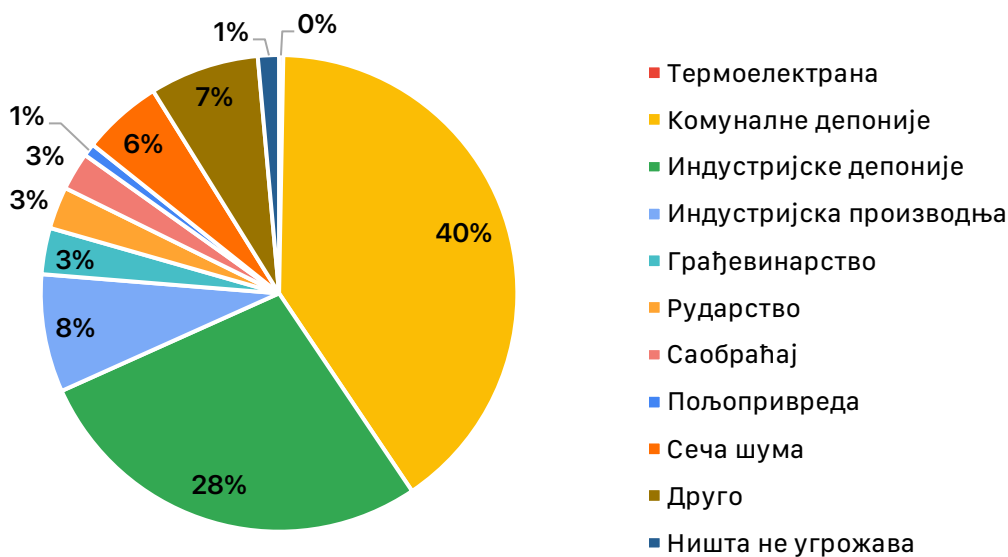
На питање „Шта највише угрожава квалитет ваздуха у Вашој средини?“, највећи број испитаника, укупно 28,6% одабрало је одговор „индустријске депоније“, потом 27,1% одабрало је „саобраћај“, а 18,6% се одлучило за „отпад“.

Шта највише угрожава квалитет ваздуха у Вашој средини?

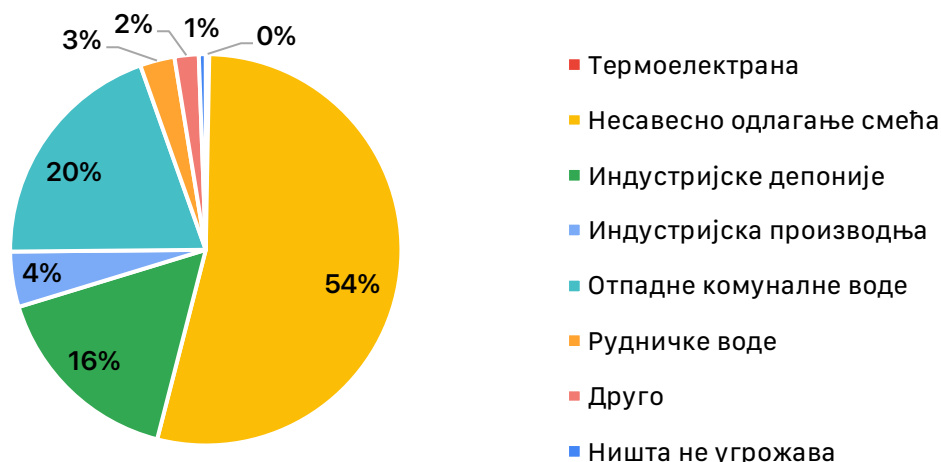
Чак 40,3% испитаника сматра да квалитет земљишта у њиховој средини угрожавају комуналне (дивље депоније), а 27,7% испитаника одговорило је да су то „индустријске депоније“.

Шта највише угрожава квалитет земљишта у Вашој средини?

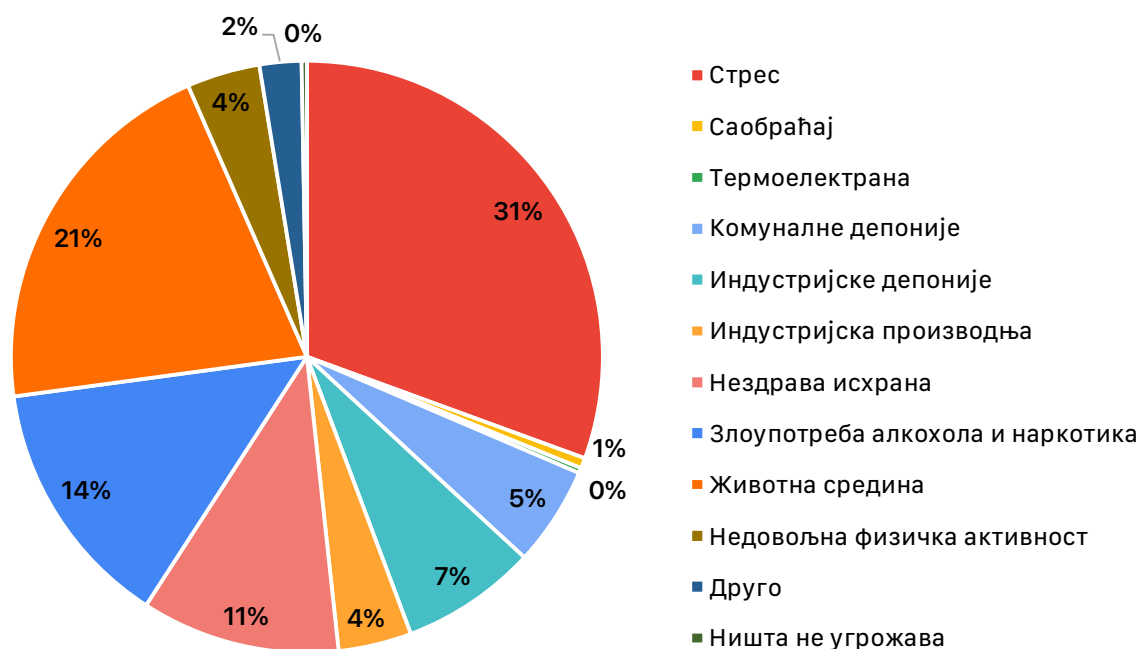
Више од половине испитаника, укупно 53,7% сматра да несавесно одлагање смећа највише угрожава реке у њиховој средини. Да су отпадне комуналне воде највећи фактор ризика река у њиховим срединама сматра 19,7% испитаника, а да су то индустријске депоније 16,3%.

Шта највише угрожава квалитет река у Вашој средини?

На питање „Шта највише угрожава здравље људи у Вашој средини“, 30,6% испитаника је одговорило да је то срес, а 20,6% да је то животна средина. Са „злоупотреба алкохола и наркотика“ одговорило је 13,7%, са „нездрава исхрана“ 10,9%.

Шта највише угрожава здравље људи у Вашој средини?

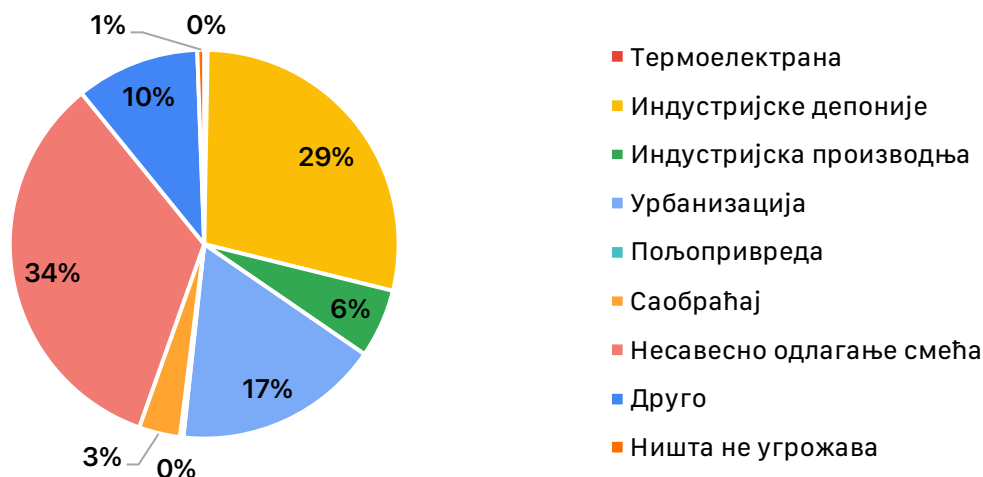
Да урбанизација највише угрожава биодиверзитет у њиховој средини изјаснило се 37,1% испитаника, а да су то индустријске депоније 16,6%. На питање шта највише угрожава биодиверзитет, 15,4% је одговорило са „паљење њива и ливада“, 14,9% са „друго“, 5,7% са „термоелектрана и индустрија“, а 5,4% са „саобраћај“.

Шта највише угрожава биодиверзитет у Вашој средини?

На питање „Шта највише угрожава Вашу животну средину генерално“ 33,7% испитаника је одговорило са „несавесно одлагање смећа“, а 28,6% са „индустријске депоније“.

Шта највише угрожава Вашу животну средину генерално?

Обавезан сегмент овог одељка био је коментар о стању животне средине. Од укупно 350 коментара у наставку су представљени најзанимљивији. Већина коментара је била да је стање веома лоше и да су људи неодговорни.

- **Неодговорно понашање заједнице, изостанак функционалних механизма за заштиту животне средине, изостанак едукације у школском систему.**
- **Није у стању да се у њој здраво живи.**
- **Становнике Грачанице и околине угрожава индустријска депонија – јаловина из рудника олова „Кишница”. Угрожен је ваздух, земљиште и вода. 5.9.2023. године услед јаког ветра оловна прашина са јаловине засула је Грачаницу и околину. Иако је група ТМГ реаговала, као и остали, одговора нема јер ни локалне ни остале институције не предузимају ништа да се овакав инцидент бар ублажи у будућности. Такође је свест грађана на минималном нивоу...**
- **Кесе су нам цвеће.**
- **Не зна се шта је већи проблем када је у питању животна средина у Митровици. Дефинитивно је комунални отпад. На пример, улица у којој живим има најближе контејнере на неких 300-400 метра. Често се може видети да неке комшије бацају смеће у близини. Чак и органски отпад се баца у близини реке Ибар, а то није начин на који треба да се баца. Наиме, перје од кокашака и изнутрице су бацане директно у Ибар.**
- **Зашто очекујемо да имамо срећне и здраве људе кад су нам је природа мртва.**
- **Депонију која се налази у Лучкој Реци неопходно је изместити и ублажити њене последице.**
- **Општа некултура становања.**
- **Мислим да је неправилно одлагање смећа и однос према псима луталицама највећи проблем у ужем центру града.**
- **Да се очисти ђубре које је са свих старана, ја сама не могу. Кад видим, чистим колико могу...**
- **Мислим да грађани у свим општинама на северу Косова немају културу нити васпитање о томе како треба да се понашају према животној средини и због тога је ситуација све гора и гора.**
- **Нема довољно уређених зелених површина, места за рекреацију, одмор, уживање поред реке, а вандализам, некултура на све стране...**

- Треба извршити ревитализацију индустријских депонија.
- Тренутно не ради фабрика па је подношљиво.
- Људи поред својих свакодневних проблема потпуно занемарују животну средину већ деценијама.
- Потребно је више акција, да се млади и стари укључе. Претварамо се у смеће.
- Нездраве навике, одсуство свести грађана и закона су главни узроци изузетно занемарене животне средине. Људи, као и власт, уопште нису окренути природи, што доводи до тога да немамо уређене обале, довољно зелених површина, навику да слободно време проводимо у природи....
- Велики проблем су тешки метали и индустријске депоније.
- Сматрам да решења има али нема ко да реши проблеме.
- Увести екодиктатуру! Људи су несавесни.
- Цео град је једна велика депонија.
- Треба коначно отворити регионалну депонију код Балабана.

Лични ставови о питању животне средине

Чак 98,3 % испитаника се слаже са тврдњом да стање животне средине значајно утиче на здравље људи. Од укупног броја испитаника, 73,4% се у потпуности слаже са тврдњом, 18,3% се слаже, док се 6,6% донекле слаже.

65,7 % испитаника се не слаже са тврдњом да људи у њиховој средини имају развијену свест о значају животне средине, док се 23,4% донекле слаже. Свега 3,4% испитаника се апсолутно слаже са тврдњом, док се 7,4% само слаже.

Да је важно да сваки појединац води рачуна о животној средини сматра 98,8% испитаника, а у односу на укупан број испитаника 84,3% се у потпуности слаже са овом тврдњом.

Испитаници су били релативно оптимистични по питању стања њихове животне средине у будућности. Чак 71,7% испитаника се слаже са тврдњом, међутим 31,1 % се делимично слаже, а свега 16,3% у потпуности. По овом питању песимистично је 28,3% испитаника.

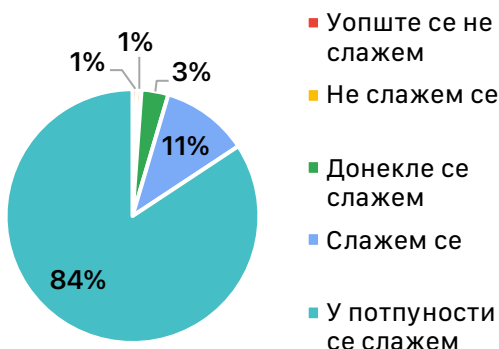
Стање животне средине значајно утиче на здравље људи.

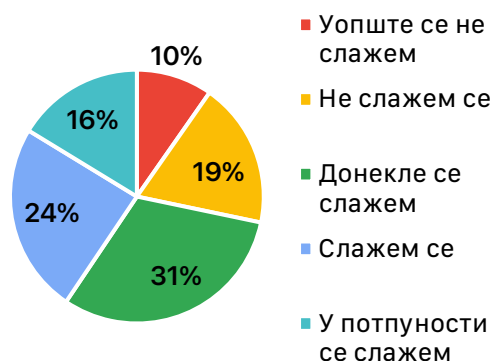
Људи у Вашој средини имају развијену свест о значају животне средине.

Важно је да сваки појединац води рачуна о животној средини.

Оптимистични сте по питању стања Ваше животне средине у будућности.

На крају овог одељка испитаници су имали могућност остављања додатног коментара или предлога. Укупно је било 114 коментара, а најзанимљивији су представљени у наставку.

- Увести еколошке секције у школама и унапредити одлагање отпада.
- Основати посебан сектор у општини који ће се бавити животном средином.
- Ужасава ме ђубре околу. Волела бих кад би могло да се рециклира ђубре, папир са папиром, конзерве, лименке, пластика.. Рециклажа нам је једини спас.
- Када би се сви генерално укључили у решавање овог проблема генерално би све постало боље и здравије место.
- Само да будемо свесни своје одговорности.

- Више организација које би радиле на заштити животне средине и буђењу свести код грађана.
- Смањити емисију издувних гасова из саобраћаја, повести више рачуна о бацању смећа које улични пси разносе.
- Све активности које се реализују са младима/децом, спроводити на отвореном уз обавезну физичку активност.
- Укључити аспект кажњавања свих лица или компанија које уништавају савесно или несавесно животну средину.
- Сматрам да ако наставимо овим темпом да теујемо планету, ускоро нећемо имати питке воде, јестиве хране, а чешће ћемо бити болесни. Људи се често фокусирају на материјално, али када изгубимо праве животне потребе, да ли нам је новац вредан?
- Спашавајмо одмах што се спасити може.
- Треба радити на подизању свести код људи о значају животне средине, направити рециклажни центар и формирати зелене површине где год је то могуће. То је услов за смањење загађености ваздуха.
- Однесимо ђубре где му је место!!! Шта ће флаше и кесе у реци, шуми и на улици??? Реке су за рибе! Ако се надате било каквој будућности, мислите о томе! За крај једна мисао Вука Караџића – Воду коју ћеш пити немој мутити.
- Веома корисна питања, која би сваки појединац требао себи поставити и од себе почети, како би унапредио своје и здравље најмилијих!
- Само да будемо свесни своје одговорности.
- Канализација да не иде у реке.
- Помоћ нам је потребна, али не од лицемера, почев од безбедносне и политичке ситуације, па до организоване рециклаже и чишћења.
- Свуда где је стављена опција 'друго' у питању су сами људи и бомбардовање осиромашеним уранијумом.
- Да се под хитно реши проблем загађења реке отпадним водама.
- Наплаћивати кесе и сортирати отпад.
- Потребна је промена менталитета.

- Да се поведе рачуна о не стварању депонија смећа како у главним тако и у споредним улицама.
- Свест о одлагању смећа готово да не постоји. Одлажу отпад по ливадама, шумама и рекама.
- Људи не бацајте смеће!

ДИСКУСИЈА РЕЗУЛТАТА АНКЕТЕ

У односу на број становника у општинама у анкети је учествовао еквивалентно репрезентативан број испитаника, а однос полова је готово изједначен. Како је више од половине испитаника са високим нивоом стеченог образовања, претпоставка је да имају развијену свест о значају животне средине, а ако се томе прикључе основци и средњошколци, од готово свих испитаника се може очекивати одређени ниво разумевања проблематике. Посебно имајући у виду категорије испитаника где преовлађују ученици, студенти, здравствени и просветни радници. С тога се резултати могу сматрати донекле ограниченим јер не обухватају еквивалентан број људи из заједнице без образовања или са ниским нивоом образовања.

Резултати су показали значајну присутност навике пушења, обзиром да је више од половине испитаника одговорило да користи цигарете. Половина пушача конзумира просечно једну паклицу дневно. Значајно је да 96% испитаника сматра да пушење утиче негативно на здравље, а поражавајуће да око половина младих активно пуши. У односу на старосне категорије највише је пушача у групи старости од 56 до 65 година, чак 76%, потом међу испитаницима узраста између 46 и 55 година и узраста између 26 и 35 година. Очекивано је мање пушача међу женама, медицинским радницима и студентима медицине. Ови подаци, анализирани са ставовима испитаника могу послужити као основа за развој програма и иницијатива у циљу смањења конзумације и подизања свести о здравственим и социоеколошким аспектима пушења. Постоји простор за даље анализирање навике пушења код становништва у корелацији са навикама, али и стресом који је означен као главни фактор ризика по здравље људи у анкети.

Код оцењивања различитих аспеката животне средине испитаници су оцењивали у релативној корелацији са реалним стањем на терену. За квалитет ваздуха и квалитет земљишта већина испитаника је изјавила да је квалитет прихватљив до

лош. Квалитет ваздуха најлошије је оцењен у Лепосавићу и Грачаници, што је и очекивано обзиром на активну флотацију и термоелектрану. Већина испитаника је квалитет река и потока оценила као лош до изузетно лош. Оцену добар и одличан дали су готово већински испитаници из општине Зубин Поток. Ово је и у корелацији са квалитетом реке Ибар, али и реке Грачанке. Већина испитаника је здравље људи у својој средини оценило као лоше до прихватљиво, а чак 16,3% као изузетно лоше. На жалост, не постоје адекватне публикације и истраживања о здравственом стању становништва анализираних општина. Богатство биодиверзитета је највећим делом оцењено као прихватљиво до богато, а целокупна животна средина као лоша до прихватљива. На терену је стање такво да је простор северног Косова богатог биодиверзитета у односу на многе крајеве, обзиром на свој географски положај и климу. Од различитих аспеката биодиверзитета најбоље је проучена флора која бележи око 900 врста биљака.

Највећи број испитаника сматра да је комунални отпад највећи проблем у њиховој општини, што у потпуности одговара утиску са терена. На другом месту је квалитет вода, што је опет у вези са комуналним отпадом у рекама и потоцима. Готово половина испитаника би се управо прво позабавила проблемом комуналног отпада. Овај проблем је препознат и од стране Европске уније те је 2022. године завршена изградња регионалне депоније „Савина стена“ у општини Звечан, међутим, због политичке ситуације још увек није почела са радом. Може се очекивати да ће се проблем депонија решити отварањем ове депоније, међутим постоји потреба за едукацијом становништва како се не би формирале нове дивље депоније, којих има на десетине у свакој општини. Становници општина Лепосавић и Грачаница су се најчешће опредељивали за квалитет ваздуха, обзиром да у својим општинама имају проблем са емитерима загађујућих честица (Флотација у Лепосавићу и ТЕ Обилић).

Већина испитаника сматра да на квалитет ваздуха у њиховој средини највише утичу индустријске депоније и саобраћај. Као најзначајнији еколошки ризици квалитета земљишта препознате су комуналне и индустријске депоније, а за квалитет река и потока несавесно одлагање смећа и отпадне комуналне воде. Иако је комунални отпад најочигледнији загађивач вода и земљишта, у реалности их највише угрожавају индустријске депоније и индустријска производња (укључујући термоелектрану). Половина испитаника сматра да здравље људи највише угрожавају стрес и животна средина што је у корелацији са стањем на терену. Занимљиво је издвојити и злоупотребу алкохола и наркотика, што представља велики проблем у заједницама свих општина, а од стране испитаника је препознато као трећи најзначајнији фактор који угрожава здравље људи. Ово отвара пут за потенцијалне програме едукације и кампање које би се бавиле овом проблематиком у заједници. Као угрожавајући фактори биодиверзитета издвојени су урбанизација и индустријске депоније, али и паљење њива и ливада, који последњих година доводе и до пожара. Када се посматра средина генерално, већина сматра да њен квалитет највише ремете несавесно одлагање смећа и индустријске депоније.

Велика већина испитаника, нешто више од 98% је показала свест о утицају животне средине на здравље људи, а готово сви су се сложили да је важно да сваки појединац води рачуна о животној средини. Када је реч о развијеној свести о значају животне средине у заједници, већина испитаника сматра да она не постоји. По питању стања животне средине у будућности, већи део испитаника је показао оптимистичан став, међутим готово половина испитаника се тек донекле слаже са тврдњом да су оптимистични. Ако се погледа структура испитаника, испитаници млађи од 25 година су се просечно чешће опредељивали за оптимистичан став, док код одабира песимистичног става преовлађују генерације старије од 45 година. Овакви резултати уливају наду да се у будућности нешто може урадити на унапређењу животне средине.

5 ЗАКЉУЧЦИ

Спроведена анкета представља значајан истраживачки допринос разумевању ставова и понашања заједнице у вези са животном средином. Приказана анализа пружа увиде у дубину и обим ове теме откривајући разноврсне аспекте како индивидуалних тако и колективних ставова и навика. Резултати дају основу за формирање препорука, а даља анализа разлика између подгрупа испитаника, као и фактора који утичу на њихове ставове и понашања, пружиће основу за дизајнирање интервенција и акција у областима превенције и образовања.

У светлу изнетих резултата, могу се издвојити следећи закључци:

- **Чак 52% испитаника се изјаснило да конзумира цигарете.**
- **96% испитаника сматра да пушење утиче негативно на здравље.**
- **16,3% испитаника сматра да је здравље људи изузетно лоше.**
- **Већина испитаника сматра да су комунални отпад и квалитет вода најзначајнији проблеми у њиховим општинама.**
- **У свим општинама, већина испитаника би се прво позабавила проблемом комуналног отпада.**
- **Већина испитаника сматра да квалитет ваздуха у њиховим општинама највише угрожавају индустријске депоније и саобраћај.**

- Већина испитаника сматра да су комуналне и индустријске депоније највећи фактор ризика по земљиште.
- Највећи део испитаника сматра да несавесно одлагање смећа највише угрожава квалитет река.
- Према испитаницима, највећи фактор ризика по здравље људи у њиховим срединама је стрес, а на другом и трећем месту су животна средина и злоупотреба алкохола и наркотика.
- Као најзначајнији фактор који нарушава богатство биодиверзитета препозната је урбанизација, а следе је индустријске депоније и паљење њива и ливада.
- Највећи део испитаника сматра да несавесно одлагање смећа и индустријске депоније, праћене урбанизацијом, највише угрожавају њихову животну средину.
- Чак 98,3% испитаника се слаже са тврдњом да стање животне средине значајно утиче на здравље људи.
- Готово сви испитаници се слажу да је важно да сваки појединац води рачуна о животној средини.
- Две трећине испитаника се не слаже са тврдњом да људи у њиховој средини имају развијену свест о значају животне средине.
- Испитаници су показали релативно оптимистичан став по питању стања њихове животне средине у будућности.

- Едукација о утицају пушења на здравље. Потребно је организовати иницијативе, кампање и едукацију, посебно деце и младих, о штетном утицају пушења на здравље људи, као једну од мера превенције успостављања навике пушења.
- Даље деловање би могло бити усмерено на испитивање заједнице о могућим решењима за конкретне проблеме. Пре тога би било корисно направити регистар загађивача реалних и оних које заједница сматра загађивачима.
- Како је највећи део испитаника комунални отпад препознало као најзначајнији у својим општинама, али и као први којим би се позабавили, постоји могућност за спровођење акција где би се посредовало између заједнице и доносиоца одлука за покретање регионалне депоније. Уколико би се извршио притисак заједнице и регионална депонија почне са радом, то би охрабрило младе ентузијасте и ствари би се покренуле. Главне замерке са ранијих акција сакупљања смећа биле су што опет то смеће заврши на неадекватној депонији.
- Постоји озбиљан простор за рад са заједницом по питању рециклаже. Ваљало би покренути акцију сортирања отпада и истовремено спровести кампању.

